

2. Naqvi F. The Literary and Cultural Rhetoric of Victimhood: Western Europe, 1970–2005. New York : Palgrave Macmillan, 2007. 264 p.
3. Riggs R. A Map of Days. London : Penguin Books, 2019. 480 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-530-6-68>

Еткіна І. І.

ORCID: 0000-0002-2066-4045

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

ЄВРЕЇ У СПРАВАХ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО РЕВОЛЮЦІЙНОГО ТРИБУНАЛУ

Ключові слова: судова установа, більшовики, обвинувачення, свідки, вирок.

Чернігівський революційний трибунал – судовий орган більшовиків, що діяв без будь-якої правової бази, виключно за принципом “революційної доцільності”. Ним до розстрілу 24 липня 1919 р. був засуджений Борис Володимирович Венглінський віком 20 років, уродженець м. Городня Чернігівської губернії. Він служив у чині прапорщика в Першій світовій війні. Повернувся додому під час Гетьманату П. Скоропадського. Явився до коменданта, призначили його ад’ютантом, підписався служити 5 місяців. За декілька днів комендант змінився і Бориса перевели в рядові. Платили мало, звільнитися не вдалося через підписку. Через 2 місяці втік до брата в Одесу перечекати. У Городні значився дезертиром. Повернувшись, щоб уникнути служби, пішов навчатися до 7-го класу гімназії. Але через 2 місяці навчання був мобілізований і дістав наряд “на усмирение шайки”. Шайкою виявилися більшовики в с. Дроздовиці. До села Венглінський, за його показаннями, не дійшов, тікав назад разом з іншим учнем. Невдовзі влада видала наказ про відстрочку від служби учням середніх закладів. Борис звільнився і вчився до приходу більшовиків. Слідчий Городнянської ЧК Кулеш звинувачував Венглінського у службі у “вільному козацтві” на посаді старшини карального загону, у придушенні більшовицьких повстань, у бою проти радянських військ. Справа була передана до Чернігівського

губревтрибуналу, серед членів якого євреї Ієгерман, Бабін. Про долю сина клопоталася Марія Степанівна Венглинська, збирала підписи 24 жителів Городні, серед яких прізвища Коган та Раїса Гіршевич, Хая Ітенберг, для підтвердження його показань. Просила допитати свідків, що жили з ними в одному будинку: Михайла, Соломона, Ребекку Милових, Анну, Акавія, Руню Білостоцьких, Лазаря, Анну Ітенбергів. Врешті, коли слідчий хотів продовжити розслідування справи, комісар Городнянської тюрми йому повідомив, що Венглинського вже розстріляли за постановою воєнно-революційного польового суду [1]. Тюрми більшовики “розвантажували” через наступ Денікіна.

Цей самий чекіст Кулеш звинуватив Зиновія Ісааковича Кривопуска з с. Хотивля Дроздовицької волості в контрреволюції, а саме в організації “збориськ і роз’ясненні населенню провокаційних прав проти радянської влади”. Крім того, Зиновій був записаний у “хлібороби” – очевидно, йшлося про з’їзд хліборобів-власників. Зиновій Кривопуск пояснював, що він старий (58 років) і малограмотний (був волосним старшиною до революції), а в хлібороби його записали сільські куркулі, оскільки сам він трудящий, мав всього 9 дес. землі та обробляв разом із 3 синами. Ситуацію вирішило те, що молодший син Михайл Кривопуск був червоноармійцем і написав заяву про особисті рахунки тов. Кулеша. Селяни с. Хотивля зібрали 180 підписів під проханням його звільнити. Через 7 місяців перебування в тюрмі губревтрибунал звільнив Зиновія Кривопуска [2].

Конотопський чекіст Борис Шамшуренко звинуватив Іцку Мовшевича Касилевського (Ізраїля Бер Мовшева) в тому, що під час перебування німців він перевдягався в німецький одяг і чинив арешти й обшуки, доносив на більшовиків, служив перекладачем, був власником і спекулянтом у Воронежі, звідки втік з гайдамаками. Сам Іцка Касилевський міг пояснити обвинувачення лише “підсвідомою національною ворожнечею” Шамшуренка. Звільнити сина допомогли виважені заяви його батька Мойші Іцковича Касилевського, який акцентував, що син сам прийшов до Конотопської ЧК за дозволом на купівлю вина для брата, хворого на тиф, Шамшуренка на ст. Терещенський під час німців не було, тому звинувачення – непорозуміння. І найголовніше – заяви групи партизанів, ревкому Воронежа і групи Поалей-Ціон, за якими Іцка визнавався прихильником радянської влади. Член Конотопської ЧК охарактеризував Шамшуренка як любителя випивки та злочинця-крадія, а Касилевського – як позбавленого партійних переконань боягуза. Після таких ретельних слідчих дій губревтрибунал, секретарем якого був Гольдшмідт, виправдав Іцку Касилевського [3].

Як бачимо, доля підсудних залежала від випадку: складу ЧК і губревтрибуналу, наявності авторитетних для більшовиків свідків, ситуації на фронті і просто удачі.

Література:

1. Державний архів Чернігівської області (ДАЧО). Ф. Р-4609. Оп. 1. Спр. 95.
2. ДАЧО. Ф. Р-4609. Оп. 1. Спр. 72.
3. ДАЧО. Ф. Р-4609. Оп. 1. Спр. 198.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-530-6-69>

Єремєєв П. В.

ORCID: 0000-0003-0300-2645

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії Східної Європи історичного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

“ШИНКИ В ДОМАХ БОЖИХ”: ПОХОДЖЕННЯ НАРАТИВУ ПРО ЄВРЕЙСЬКІ КОРЧМИ В ПРАВОСЛАВНИХ ХРАМАХ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Ключові слова: євреї, юдаїзм, антисемітизм, релігія, історіографія, християнство, церква, образ.

В історіографії добре досліджено походження стереотипу про передачу православних храмів на території Речі Посполитої в оренду євреям [8; 9]. Водночас майже не вивчено генезу його радикальнішої версії – нібито євреї відкривали шинки безпосередньо в храмах.

Мирослав Шкандрій пов’язує появу цього образу з працею Пантелеймона Куліша “Україна од початку Вкраїни до Батька Хмельницького” (1843) [5, с. 66; 7, с. 62]. Однак нам вдалося виявити свідчення більш раннього побутування цього наративу. Професор і колишній ректор Київського університету Михайло Максимович у праці “Сказання про Коліївщину”, написаній у 1839 р., зазначав: “Православні церкви здавалися в оренду жидам, і плем’я, на якому лежить кров розп’ятого ними Господа, оскверняло своїм торгом християнські обряди та служби, відкривало шинки в домах Божих” [6, с. 628]. Цей текст довгий час залишався неопублікованим, проте